

BIOLOGIYA DARSLARIDA EKOLOGIK TARBIYANI SHAKLLANTIRISH

Asqarova Zarifa

Fargʻona viloyati Buvayda tumani 19- maktab

Annotatsiya: Ushbu maqolada biologiya darslarida ekologik tarbiyani shakllantirishning ahamiyati, oʻquvchilarda ekologik ong va madaniyatni rivojlantirish usullari hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning oʻrni yoritilgan. Shuningdek, ekologik muammolarni biologiya fanini oʻqitish jarayoniga integratsiya qilishning samarali jihatlari tahlil qilingan.

Kalit soʻzlar: ekologik tarbiya, biologiya taʼlimi, ekologik madaniyat, interaktiv metodlar, atrof-muhit, ekologik ong, pedagogik texnologiyalar.

Bugungi globallashuv va texnologiyalar rivojlanishi davrida ekologik muammolar insoniyat oldidagi eng dolzarb masalalardan biriga aylanib bormoqda. Atrof-muhitning ifloslanishi, iqlim oʻzgarishi, suv resurslarining kamayishi, biologik xilma-xillikning qisqarishi kabi muammolar ekologik tarbiya masalasiga jiddiy eʼtibor qaratishni talab etmoqda. Ayniqsa, yosh avlodda tabiatga nisbatan ongli munosabatni shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Ekologik tarbiya insonning tabiatga ehtiyotkorona munosabatini, ekologik masʼuliyatini hamda ekologik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda biologiya fani alohida ahamiyatga ega. Chunki biologiya tirik organizmlar, ularning yashash muhiti va tabiatdagi oʻzaro bogʻliqliklarni oʻrganadigan fan sifatida ekologik tushunchalarni shakllantirishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi.

Ekologik tarbiyaning mazmuni va mohiyati

Ekologik tarbiya — bu oʻquvchilarda tabiatni asrash, tabiiy boyliklardan oqilona foydalanish hamda ekologik muammolarga ongli munosabatni shakllantirish jarayonidir.

Ekologik tarbiyaning asosiy maqsadi inson va tabiat o'rtasidagi muvozanatni saqlashga qodir bo'lgan ekologik madaniyatli shaxsni tarbiyalashdan iborat.

Ekologik tarbiya quyidagi vazifalarni bajaradi:

tabiatga mehr-muhabbat uyg'otish;

ekologik bilimlarni shakllantirish;

ekologik muammolar haqida tushuncha berish;

atrof-muhitni muhofaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirish;

ekologik mas'uliyat hissini tarbiyalash.

Biologiya fanini o'qitish jarayonida ekologik tarbiya nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy faoliyat orqali ham amalga oshiriladi. Bu esa o'quvchilarning ekologik bilimlarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Biologiya darslarida ekologik tarbiyani shakllantirish usullari

Biologiya darslarida ekologik tarbiyani samarali tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, interaktiv metodlar o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi va ekologik mavzularni chuqurroq anglashiga yordam beradi.

Interaktiv metodlardan foydalanish

“Klaster”, “Aqliy hujum”, “Bahs-munozara”, “Case study” kabi metodlar ekologik mavzularni o'qitishda samarali hisoblanadi. Masalan, “Atmosfera ifloslanishi” mavzusida bahs-munozara tashkil etish orqali o'quvchilar ekologik muammolar sabablarini mustaqil tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Amaliy mashg'ulotlar

Laboratoriya ishlari va tajribalar o'quvchilarda ekologik bilimlarni mustahkamlaydi. Suvning ifloslanish darajasini aniqlash, tuproq tarkibini o'rganish yoki o'simliklarning

o‘shishiga tashqi omillarning ta‘sirini kuzatish kabi amaliy mashg‘ulotlar ekologik tafakkurni rivojlantiradi.

Ekskursiyalar tashkil etish

Tabiat qo‘yniga uyushtirilgan ekskursiyalar ekologik tarbiyaning eng samarali shakllaridan biridir. O‘quvchilar o‘simlik va hayvonot dunyosini bevosita kuzatish orqali tabiatning ahamiyatini chuqurroq anglaydilar.

Multimedia vositalaridan foydalanish

Videoroliklar, taqdimotlar va elektron resurslardan foydalanish ekologik mavzularni yanada qiziqarli qiladi. Ayniqsa, global ekologik muammolar haqidagi hujjatli filmlar o‘quvchilarning ekologik ongiga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi.

Ekologik muammolar va ularning biologik ahamiyati

Hozirgi kunda dunyo miqyosida kuzatilayotgan ekologik muammolar biologiya fanining ahamiyatini yanada oshirmoqda. Jumladan, Orol dengizining qurishi Markaziy Osiyodagi eng katta ekologik fojeadan biri hisoblanadi. Bu holat hudud iqlimiga, o‘simlik va hayvonot dunyosiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Shuningdek, atmosfera havosining ifloslanishi inson salomatligiga jiddiy zarar yetkazmoqda. Havodagi zararli gazlar nafas olish tizimi kasalliklarini ko‘payishiga sabab bo‘lmoqda. Plastik chiqindilar esa tuproq va suv havzalarining ifloslanishiga olib kelmoqda.

Biologiya darslarida ana shunday muammolarni tahlil qilish orqali o‘quvchilarda ekologik mas‘uliyat hissi shakllanadi.

O‘quvchilarda ekologik madaniyatni rivojlantirish

Ekologik madaniyat insonning tabiatga ongli va mas‘uliyatli munosabatini ifodalaydi. Biologiya darslarida ekologik madaniyatni shakllantirish uchun o‘quvchilarni ekologik loyihalarga jalb etish muhimdir.

Masalan:

daraxt ekish aksiyalari;

maktab hududini ko'kalamzorlashtirish;

chiqindilarni saralash;

“Yashil makon” tadbirlarida ishtirok etish;

suv va elektr energiyasini tejash targ'iboti.

Bunday tadbirlar o'quvchilarda tabiatni asrash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, biologiya darslarida ekologik tarbiyani shakllantirish bugungi ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Ekologik tarbiya orqali o'quvchilarda tabiatga mehr-muhabbat, ekologik ong va mas'uliyat hissi rivojlanadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar hamda amaliy mashg'ulotlardan foydalanish ekologik ta'lim samaradorligini oshiradi.

Shu sababli biologiya fanini o'qitishda ekologik tarbiyaga alohida e'tibor qaratish yosh avlodni tabiatni asrash ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: O'qituvchi, 2017.
2. G'ofurov A. Ekologiya asoslari. — Toshkent, 2020.
3. Hasanov H. Biologiya o'qitish metodikasi. — Toshkent, 2019.
4. [UNEP – United Nations Environment Programme](https://www.unep.org/?utm_source=chatgpt.com)